

**Bosqichma-bosqich darslar orqali 5–7 sinflarda vizual savodxonlikni  
shakllantirish**

**Boboqulov Javohir Hamzayevich**

Navoiy Davlat Universiteti

70110501 – Tasviriy san’at magistratura ta’lim yo’nalishi

1-bosqich magistranti

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada 5–7 sinf o’quvchilarida vizual savodxonlikni bosqichma-bosqich darslar orqali shakllantirish metodikasi tahlil qilinadi. Tadqiqot o’quvchilarning rang, shakl, kompozitsiya va chizmachilik bo’yicha ko’nikmalarini tizimli ravishda rivojlantirishga qaratilgan. Maqolada innovatsion pedagogik metodlar, interfaol mashg’ulotlar va amaliy loyihalardan foydalanish orqali o’quvchilarning ijodiy tafakkurini, vizual idrokini va badiiy qarashlarini rivojlantirishning samaradorligi yoritiladi. Shu bilan birga, “teskari sinf” va multimediya vositalari orqali o’quvchilarning mustaqil izlanish va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatlarini oshirish imkoniyatlari ko’rib chiqiladi.

**Kalit so’zlar:** vizual savodxonlik, 5–7 sinflar, tasviriy san’at, rang va shakl ko’nikmalari, kompozitsiya, chizmachilik, ijodiy tafakkur, estetik idrok, interfaol mashg’ulotlar, bosqichma-bosqich ta’lim, innovatsion pedagogik metodlar.

5–7 sinflarda vizual savodxonlikni shakllantirish san’at ta’limining asosiy vazifalaridan biridir. Vizual savodxonlik o’quvchining rang, shakl, kompozitsiya va chizmachilik elementlarini tushunish, ularni yaratishda ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini anglatadi. Shu bois, darslarni bosqichma-bosqich tashkil etish o’quvchilarda vizual idrok, ijodiy tafakkur va estetik qarashlarni tizimli shakllantirishga yordam beradi.

Bosqichma-bosqich yondashuv bir nechta asosiy bosqichlardan iborat: nazariy tayyorgarlik, kuzatuv, amaliy mashg’ulot va ijodiy ifoda. Birinchi bosqichda o’quvchilarga ranglar uyg’unligi, shakl va kompozitsiya asoslari tushuntiriladi. Ikkinchi bosqich — kuzatuv — o’quvchilarni atrof-muhit va manzaralarni diqqat bilan kuzatishga o’rgatadi, ularning vizual idrokini rivojlantiradi. Uchinchi bosqich — amaliy mashg’ulotlar — nazariy bilimlarni amalda qo’llash imkonini beradi, rang uyg’unligi va kompozitsion yechimlarni tajriba qilishga yordam beradi. To’rtinchi bosqich esa ijodiy ifodaga bag’ishlangan bo’lib, o’quvchilar o’z fikrlarini rangtasvir va chizmachilik orqali mustaqil ifodalaydilar.

Innovatsion metodlar va interfaol mashg’ulotlar o’quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini rag’batlantiradi, san’at darslariga bo’lgan qiziqishni oshiradi va vizual

savodxonlikni shakllantirish jarayonini samarali qiladi. Shu tarzda, bosqichma-bosqich darslar 5–7 sinf o‘quvchilari uchun tizimli, qiziqarli va samarali san’at ta’limini ta’minlaydi.

5–7 sinflarda vizual savodxonlikni shakllantirish jarayoni o‘quvchilarning rang, shakl, kompozitsiya va chizmachilik bo‘yicha ko‘nikmalarini tizimli rivojlantirishga qaratilgan. Bu jarayon ketma-ketlik va bosqichma-bosqich yondashuv orqali amalga oshiriladi. Har bir bosqich o‘quvchilarning vizual idroki, ijodiy tafakkuri va estetik qarashlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Birinchi bosqich — nazariy tayyorgarlik. Bu bosqichda o‘quvchilarga ranglar nazariyasi, shakl va kompozitsiya asoslari, chizmachilik texnikalari va yorug‘lik-soya tahlili tushuntiriladi. Nazariy bilimlarni mustahkamlash o‘quvchilarga amaliy mashg‘ulotlarda samarali ishlash imkonini beradi. Shovdirov S.A. (2017) tadqiqotlariga ko‘ra, nazariy bilimlarni darsdan oldin o‘zlashtirish o‘quvchilarning amaliy mashg‘ulotlarda ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

Ikkinchi bosqich — kuzatuv. O‘quvchilar tabiat yoki tayyor manzaralarni diqqat bilan kuzatib, rang, shakl va tafsilotlarni aniqlashni o‘rganadilar. Bu bosqich o‘quvchilarning vizual idrokini, tafakkur va kuzatuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Interfaol mashg‘ulotlar, masalan, guruh muhokamalari va vizual tahlil, o‘quvchilarning analitik fikrlashini oshiradi va ijodiy tafakkurini rag‘batlantiradi (Shavdirov S.A., 2017). Shu bosqichda o‘quvchilar kuzatgan rang uyg‘unligi va tabiiy manzaradagi detallarni chizmachilik orqali qayta yaratishni boshlaydilar.

Uchinchi bosqich — amaliy mashg‘ulot. Bu bosqichda o‘quvchilar nazariy bilimlarni amalda qo‘llashni boshlaydilar. Bosqichma-bosqich yondashuv murakkab kompozitsiyalarni kichik qism-qismda yaratishga imkon beradi. Rang uyg‘unligi, yorug‘lik-soya effektlari va kompozitsion yechimlarni amalda tajriba qilish orqali o‘quvchilar mustaqil ijodiy qarorlar qabul qilishni o‘rganadilar. Shu bosqichda raqamli texnologiyalar va multimediya vositalaridan foydalanish o‘quvchilarga rang kombinatsiyalari va yorug‘lik-soya effektlarini tajriba qilish imkonini beradi (Shovdirov S., 2024).

To‘rtinchi bosqich — ijodiy ifoda. O‘quvchilar o‘z kuzatuv va amaliy mashg‘ulot natijalarini birlashtirib, rangtasvir va chizma orqali badiiy ifoda yaratadilar. Bu jarayon o‘quvchilarda san’at orqali fikrlash, estetik his-tuyg‘ularni rivojlantirish va mustaqil ijodiy qarashlarni shakllantirishga yordam beradi. Innovatsion pedagogik metodlar, masalan, “teskari sinf” modeli, o‘quvchilarning mustaqil izlanish va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi (Shovdirov S., 2025).

Bosqichma-bosqich yondashuv o‘quvchilarda rangni idrok etish, kompozitsion yechimlarni tushunish va yorug‘lik-soya effektlarini aniqlash qobiliyatini

rivojlantiradi. Shu bilan birga, metodika o'quvchilarda estetik idrok, ijodiy tafakkur va san'atga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Guruh ishlari, baholash va mulohazalar o'quvchilarning analitik fikrlashini rivojlantiradi va mustaqil ijodiy qarorlar qabul qilishga rag'batlantiradi (Ibraimov va Shovdirov, 2023).

Shuningdek, ketma-ket yondashuv o'quvchilarda ekologik va madaniy ongini shakllantirishga xizmat qiladi. Manzara va tabiat motivlari bilan ishlash o'quvchilarga atrof-muhitni diqqat bilan kuzatish, tabiiy go'zallikni qadrlash va uni badiiy shaklda ifodalash imkonini beradi. Shu jarayon orqali o'quvchilar ijodiy fikrlash bilan birga mas'uliyat hissini rivojlantiradilar va san'at orqali ekologik madaniyatni egallaydilar.

O'qituvchi va o'quvchi hamkorligi metodikaning muhim qismi hisoblanadi. O'qituvchi ko'rsatmalar beradi, texnikalarni tushuntiradi va ijodiy faoliyatga yo'naltiradi, o'quvchilar esa mustaqil ijodiy qarorlar qabul qiladi. Shu tarzda, bosqichma-bosqich san'at ta'limi o'quvchilarning vizual savodxonlik va chizmachilik ko'nikmalarini rivojlantirish, ijodiy tafakkur va estetik idrokni shakllantirishda samarali bo'ladi.

Ketma-ket va bosqichma-bosqich yondashuv o'quvchilarga san'atni tizimli o'rganish, mustaqil ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish va san'atga bo'lgan qiziqishini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, innovatsion metodlar va interfaol mashg'ulotlar dars jarayonini qiziqarli va samarali qiladi, o'quvchilarning vizual, texnik va badiiy kompetensiyalarini bir vaqtda rivojlantiradi.

5–7 sinflarda vizual savodxonlikni bosqichma-bosqich darslar orqali rivojlantirish o'quvchilarning rang, shakl, kompozitsiya va chizmachilik bo'yicha ko'nikmalarini tizimli shakllantirishga xizmat qiladi. Nazariy tayyorgarlik, kuzatuv, amaliy mashg'ulot va ijodiy ifoda bosqichlari o'quvchilarda vizual idrok, ijodiy tafakkur va estetik qarashlarni rivojlantiradi. Interfaol mashg'ulotlar, amaliy loyihalar va innovatsion pedagogik metodlar, jumladan "teskari sinf" modeli, o'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini rag'batlantiradi va san'atga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Bosqichma-bosqich yondashuv o'quvchilarning vizual savodxonligi, texnik va badiiy ko'nikmalarini mustahkamlash bilan birga, ekologik va madaniy ongini shakllantirishga hissa qo'shadi hamda dars jarayonini samarali va qiziqarli qiladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – P. 131–134.

3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – № 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – № 6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – № B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ // INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Vol. 3. – № 12. – P. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – № 3. – P. 60–66.